

KHALED HOSSEINI

Od autora
bestsellerů
Lovec draků
a A hory
odpověděly

TISÍCE PLANOUČÍCH SLUNCÍ

TISÍCE PLANOUCÍCH SLUNCÍ

KHALED HOSSEINI

Přeložil Ladislav Šenkyřík

A Thousand Splendid Suns

© Argo, 2013

Copyright © 2007 ATTS Publications, LLC

All rights reserved.

Epigraph copyright Coleman Barks

Translation © Ladislav Šenkyřík, 2007

Cover art © Robin Brichta, 2013

ISBN 978-80-257-1007-4 (váz.)

ISBN 978-80-257-1034-0 (e-kniha)

*Tato kniha je věnována
Harísovi a Faráh, kteří jsou nůr mých očí,
a ženám Afghánistánu.*

ČÁST PRVNÍ

Marjam bylo pět let, když poprvé uslyšela slovo *harámí*. Stalo se to ve čtvrtek. Muselo tomu tak být, protože Marjam si vzpomínala, že byla onoho dne neklidná a nesmírně roztržitá, jak tomu bývalo pouze ve čtvrtek, v den, kdy za ní chodil na návštěvu do *kolby* Džalíl. Aby si ukrátila čas až do chvíle, kdy ho konečně uvidí, jak kráčí přes mýtinu trávou vzrostlou až po kolena a mává, vylezla si Marjam na židli a sundala mamčinu čínskou čajovou soupravu. Čajová souprava byla jedinou památkou, která Marjamině matce Naně zůstala po její matce, jež zemřela, když byly Naně dva roky. Nana každý kousek modrobílého porcelánu opatrovala jako oko v hlavě: elegantní křivku hubičky konvice, ručně malované pěnkavy a chryzantémy, draka na cukřence, který měl ochránit před zlem.

Právě tento poslední kousek vyklouzl Marjam z prstů, spadl na dřevěná prkna podlahy a rozbil se.

Když Nana cukřenku uviděla, zbrunátněla v tváři, roztrásl se jí horní ret a její oči, to tupozraké i druhé zdravé, spočinuly na Marjam pronikavým, upřeným pohledem. Nana vypadala tak rozzlobeně, až se Marjam bála, že do těla její matky zase vstoupí *džin*. Ale *džin* se neukázal, tentokrát ne. Místo toho Nana popadla Marjam za zápěstí, přitáhla si ji k sobě a skrz skřípající zuby procedila: „Ty malá nešikovná *harámí*. Tohle mám za všechno, co jsem vytrpěla. Malou nešikovnou *harámí*, ničitelku rodinného pokladu.“

Tenkrát to Marjam ještě nechápala. Nevěděla, co slovo *harámí* — levoboček — znamená. Nebyla ani dost stará, aby si uvědomovala tu nespravedlnost, aby chápala, že vinní jsou stvořitelé *harámí*, nikoli *harámí*, jejíž jediný hřích spočívá ve skutečnosti, že se narodila.

Marjam přesto vytušila — ze způsobu, jak Nana slovo pronesla —, že *harámí* je něco ošklivého, ohavného jako hmyz, jako cupitající švábi, na které Nana pokaždé láteřila a vymetala je smetákem z *kolby*.

Později, když už byla starší, Marjam přece jen porozuměla. Právě způsob, jakým Nana to slovo pronášela — jako by je ani neříkala, spíš ho po ní plivala —, Marjam štiplavě bodal. Pochopila tehdy, co chce Nana říct: že *harámí* je nežádoucí; že ona, Marjam, je nemanželská bytost, jež nikdy nebude mít zákonný nárok na to, co mají ostatní lidé, na věci, mezi něž patří láska, rodina, domov, přijetí.

Džalíl jí tak nikdy neříkal. Džalíl prohlašoval, že je jeho květinka. Rád si Marjam brával na klín a vyprávěl jí příběhy, jako třeba tehdy, kdy jí povídal o tom, že Herát, město, v němž se v roce 1959 narodila, býval kdysi kolébkou perské kultury, domovem spisovatelů, malířů a súfijských učenců.

„Nemohla sis tam natáhnout nohu, abys nenakopla do zadku nějakýho básníka,“ smál se.

Džalíl jí vyprávěl příběh o královně Gauharšád, která už v patnáctém století vybudovala slavné minarety jako svoji milostnou ódu na Herát. Popisoval jí lány zelené pšenice kolem Herátu, sady, keře vinné révy těhotné boubelatými hrozny i přelidněné městské tržnice s klenutými stropy.

„Roste tam jedna pistácie,“ řekl Džalíl jednoho dne, „a pod ní, Marjam džó, není pohřben nikdo jiný než slavný básník Džámí.“ Naklonil se k ní a zašeptal: „Džámí žil před více než pěti sty lety. Opravdu. Jednou jsem s tebou k tomu stromu zašel. Bylas ještě malá. Nemůžeš si to pamatovat.“

Byla to pravda. Marjam si to nepamatovala. A třebaže prvních patnáct let svého života prožila ve vsi, z níž se dalo do Herátu pohodlně dojít pěšky, nikdy ten legendární strom nespatriła. Nikdy neuviděla

zblízka ony slavné minarety a nikdy neměla příležitost utrhnout si ovoce v herátských sadech nebo se projít mezi obilnými poli. Kdykoli ale Džalíl takhle mluvil, Marjam mu okouzleně naslouchala. Obdivovala Džalíla pro jeho rozsáhlou a důkladnou znalost světa. Natrásala se pýchou, že má otce, který zná takové věci.

„To jsou mi řečičky!“ řekla Nana, když Džalíl odešel. „Načančaný řečičky od načančanýho papínka. V životě tě k žádnýmu stromu s sebou nevzal. A nenechej se jím uhranout. Zradil nás, ten tvůj milovanej tatínek. Vyhnal nás. Vyhnal nás ze svýho obrovskýho nóbl baráku, jako bychom pro něho nic neznamenalý. A udělal to s radostí.“

Marjam tomu poslušně naslouchala. Nikdy se Naně neodvážila říct, jak strašně se jí nelíbí, když o Džalílovi mluví tímhle způsobem. Pravda byla taková, že v Džalílově přítomnosti se Marjam vůbec necítila jako *harámí*. Tu hodinu či dvě každý čtvrtěk, kdy ji Džalíl chodil navštěvovat — samý smích, dárky a něžné laskání —, mívala Marjam pocit, že si zaslouží veškerou krásu a hojnost, kterou jí život dlužil. A kvůli tomu Marjam Džalíla milovala.

I když se o něho musela dělit.

Džalíl měl tři ženy a devět dětí, devět manželských dětí, které všechny byly pro Marjam cizí. Patřil k nejzámožnějším mužům v Herátu. Byl majitelem kina, které Marjam nikdy nespatriła, ale na její naléhání jí ho Džalíl popsal, a tak věděla, že fasáda je obložená modrými a světlehnědými kachlíčky, že na balkoně jsou soukromá sedadla rezervovaná stálým návštěvníkům a na stropě štukové vlisy. Dvojitými létacími dveřmi se vcházelo do vykachlíčkováného foyeru, kde byly v prosklených vitrínách vystaveny plakáty na indické filmy. Jednou Džalíl vyprávěl, že v úterý dostávají děti u stánku zadarmo zmrzlinu.

Nana se zdrženlivě usmála, když to řekl. Počkala, až z *kolby* odešel, než jízlivě vyprskla a prohlásila: „Cizí děcka dostanou zmrzlinu. A co dostaneš ty, Marjam? Povídání o zmrzlině.“

Kromě kina vlastnil Džalíl pozemek v Karochu, další pozemek ve Faráhu, tři obchody s koberci, obchod s oděvy a černého buicka Roadmaster z roku 1956. Byl jedním z těch, kdo měli v Herátu ty nejlepší styky, přátelil se s primátorem i s krajským guvernérem. Měl kuchaře, řidiče a tři služebné.

Nana bývala jednou z těch služek. Dokud se jí nezačalo zakulacovat břicho.

Nana říkala, že když k tomu došlo, celá Džalílova rodina zalapala po dechu, až to vysálo z Herátu všechn vzduch. Jeho příbuzní přísahali, že poteče krev. Manželky požadovaly, aby ji vyhnal. Nanin vlastní otec, chudý kameník z nedaleké vsi Gul Dáman, se jí zřekl. Zostuzený a zahanbený si sbalil pár svých věcí, odjel autobusem do Íránu a nikdo ho už nikdy nespátřil ani se o něm nedoslechl.

„Občas,“ říkávala Nana po ránu, když krmila před *kolbou* slepice, „bych si přála, aby táta měl dost odvahy pořádně nabrousit jeden ze svých nožů a zachovat si čest. Bývalo by to pro mě lepší.“ Hodila do drůbežího výběhu další hrst zrní, odmlčela se a pohlédla na Marjam. „Možná i pro tebe by to bylo lepší. Ušetřilo by ti to smutek nad tím, že víš, co jseš zač. Jenže můj táta byl zbabělec. Neměl na něco takového *dil*, odvahu.“

Džalíl také neměl *dil*, aby si zachoval čest, říkala Nana. Aby se postavil své rodině, svým manželkám a příbuzenstvu a přijal odpovědnost za to, čeho se dopustil. Místo toho za zavřenými dveřmi pohotově dospěli k dohodě, jak všem zachovat tvář. Následující den ji přinutil sbalit si v místnosti služebnictva, kde bydlela, svých pár švestek a poslal ji pryč.

„Víš, co řekl na svou obranu manželkám? Že to *já* jsem ho svedla. Že to byla moje vina. *Didi*? Chápeš? Takový mají ženské na tomhle světě úděl.“

Nana odložila mísu s krmením pro slepice. Prstem zvedla Marjam bradu.

„Podívej se na mě, Marjam.“

Marjam neochotně vzhlédla.

Nana pokračovala: „Vezmi si z toho ponaučení a dobře poslouvej, dcero moje: Jako střelka kompasu vždycky ukazuje na sever, tak muž vždycky ukáže prstem na ženu. Vždycky. Zapamatuj si to, Marjam.“

„Džalílovi a jeho manželkám jsem byla trnem v oku, hořkým pelyňkem. A ty zrovna tak. A to ses ještě ani nenarodila.“

„Co je to pelyněk?“ zeptala se Marjam.

„Plevel,“ odpověděla Nana. „Něco, co vytrhneš a zahodíš.“

Marjam se v duši zakabonila. Džalíl se k ní nechoval jako k plevele. Nikdy. Ale Marjam považovala za rozumné tuhle námitku v sobě potlačit.

„Na rozdíl od plevele mě museli jen přesadit, rozumíš, poskytnout mi jídlo a vodu. Kvůli tobě. Tak zněla dohoda, kterou Džalíl uzavřel s rodinou.“

Nana řekla, že odmítla žít v Herátu.

„Proč taky? Dívat se, jak celý den vozí po městě v autě ty svoje *kinčini* manželky?“

Prohlásila, že nebude bydlet ani v opuštěném domě svého otce ve vesnici Gul Dáman, která se prostírala na příkrém svahu dva kilometry na sever od Herátu. Řekla, že se chce někam odstěhovat, někam daleko, kde jí sousedi nebudou zírat na břicho, ukazovat si na ni, pohihňávat se, anebo ji v horším případě ponižovat neupřímnou laskavostí.

„A věř mi,“ pokračovala Nana, „že se tvému otci ulevilo, když mě neměl na očích. Prostě mu to vyhovovalo.“

Byl to Muhsin, Džalílův nejstarší syn od první manželky Chadiži, který navrhl místo na pasece kus cesty za Gul Dámanem. Aby se tam člověk dostal, musel se vydat do kopce rozježděnou, bahnitou cestou odbočující z hlavní silnice z Herátu do Gul Dámanu. Cesta byla po obou stranách lemovaná trávou vzrostlou do výše kolen

a trsy bílých a zářivě žlutých květů. Plazila se v zákrutech vzhůru a vedla na neobdělávané pole, kde se tyčily do výše topoly a rostly shluky divokých keřů. Odtud shora mohl člověk dohlédnout nalevo až na špičky zrezivělých lopatek větrného mlýna v Gul Dámanu a na pravo se pod ním prostíral celý Herát. Cesta se svažovala k srázu nad širokým pstruhovým potokem, který se valil z hor Safíd kóh obklopujících Gul Dáman. Dvě stě metrů vzhůru podél jeho toku směrem k horám se nacházel kruhovitý hájek smutečních vrb. V jeho středu ležela ve stínu vrb mýtiny.

Džalíl tam zajel, aby si místo prohlédl. Nana říkala, že když se vrátil, mluvil jako bachař chvástající se čistými zdmi a vydrhnutými podlahami svého vězení.

„A tak nám tvůj otec postavil tuhle barabiznu.“

Nana se kdysi málem provdala, to jí bylo patnáct let. Nápadníkem byl jeden chlapec ze Šindándu, mladý prodavač papoušků. Marjam ten příběh znala přímo od Nany, a třebaže to Nana popírala, dokázala podle tesklivého výrazu jejích očí odhadnout, že tehdy byla šťastná. Snad to byly jediné šťastné chvíle jejího života, ty dny, kdy se schylovalo ke svatbě: tenkrát byla Nana skutečně a bezvýhradně šťastná.

Když o tom Nana vyprávěla, Marjam jí seděla na klíně a představovala si, jak její matku strojí do svatebních šatů. Představovala si, jak sedí na koni, ostýchavě se usmívá zpod zelenkavého závoje, dlaně obarvené na rudu henou, vlasy rozčísle na pěšinku posypanou stříbrným prachem, copy vyztužené mízou ze stromu. Slyšela hudebníky foukající na flétny *šahnái* a bubnující na bubínky *dohol*, viděla, jak se po ulici honí děti a pokřikují na sebe.

Týden před svatbou pak vstoupil Naně do těla *džin*. Nemusela to Marjam nijak blíž vysvětlovat. Sama toho byla nesčetněkrát svědkem

na vlastní oči: Nana zničehonic upadla, tělo se jí křečovitě stáhlo, oči se protočily bělmem vzhůru, paže a nohy se jí třáslly, jako by ji něco rdousilo zevnitř, a v koutcích úst se objevila bílá pěna, občas zbarvená dorůžova od krve. Následovala mátožná ospalost, hrůzu nahánějící dezorientace, nesouvislé blábolení.

Když se o tom donesly zvěsti do Šindándu, rodina prodavače papoušků svatbu zrušila.

„Vyděsilo je to,“ komentovala to Nana.

Svatební šaty se odložily do skříně. Potom se už žádní další nápadníci neukázali.

Na mýtině Džalíl se svými dvěma syny, Farhádem a Muhsinem, postavili malou *kolbu*, v níž Marjam prožila prvních patnáct let života. Vybudovali ji z cihel sušených na slunci a omítli blátem s hrstmi slámy. Byla v ní dvě lůžka na spaní, dřevěný stůl, dvě židle s rovnými opěradly, okno a na zdi přitlučené poličky, do nichž Nana vyrovнала nádobí z pálené hlíny a svůj milovaný čínský čajový servis. Džalíl přivezl nová litinová kamna, aby bylo v zimě v čem zatopit, a kolem dokola *kolby* narovnal naštípané dříví. Venku přidal *tandúr* na pečení chleba a oplocený výběh pro drůbež. Přivezl také pár ovcí a vyrobil pro ně žlab. Farhádovi s Muhsinem přikázal vykopat o sto metrů dál za kruhem vrbiček hlubokou díru a nad ní vybudovat latrínu.

Džalíl si mohl na postavení *kolby* najmout dělníky, jak říkala Nana, ale neudělal to.

„Takhle si on představuje pokání.“

Podle Nanina líčení jí v den, kdy porodila Marjam, nikdo nepřišel pomoci. Říkala, že k tomu došlo v sychravý, zamračený den na jaře roku 1959, v šestadvacátém roce panování krále Záhira Šáha z většinou

poklidného čtyřicetiletého období jeho vlády. Prohlásila, že Džalíl se ani neobtěžoval zavolat doktora nebo třeba jen porodní bábu, třebaže věděl, že do jejího těla může vstoupit *džin* a vyvolat během porodu opět záchvat. Ležela úplně sama na podlaze *kolby*, nůž po ruce, a tělo jí smácel pot.

„Když se bolest zhoršovala, kousala jsem do polštáře a křičela do něj tak dlouho, až jsem ochraptěla. A pořád mi nikdo nepřicházel osušit tvář nebo mi podat sklenici s vodou. A ty, Marjam džó, ty sis dávala na čas. Skoro dva dny jsi mě přinutila ležet na té studené, tvrdé podlaze. Nejedla jsem ani nespala, jenom jsem tlačila a modlila se, abys už byla venku.“

„Promiň, Nano.“

„Přeřízla jsem pupeční šňůru mezi mnou a tebou. Kvůli tomu jsem tam měla po ruce ten nůž.“

„Promiň.“

Tady se Nana pokaždé pomalu, ztěžka usmála a váhala mezi dalším obviňováním a zdráhavým odpuštěním, to si Marjam nikdy nebyla jistá. Malou Marjam nenapadlo uvažovat nad tím, jak je nespravedlivé, že by se měla omlouvat za způsob svého vlastního narození.

V době, kdy to pak Marjam napadlo, někdy v deseti letech, už to-muto příběhu svého narození nevěřila. Věřila Džalílově verzi, podle níž Naně zařídil, aby ji odvezli do nemocnice v Herátu, kde se o ni postaral lékař, třebaže Džalíl sám přítomen nebyl. Ležela na čistě ustlané posteli v dobře osvětleném pokoji. Džalíl jen smutně vrtěl hlavou, když mu Marjam vyprávěla o tom noži.

Marjam začala pochybovat i o tom, že kvůli ní matka trpěla celé dva dny.

„Říkali mi, že to bylo celé za necelou hodinu hotové,“ prohlásil Džalíl. „Tys byla vždycky hodná dcera, Marjam džó. Dokonce už při narození jsi byla hodná dcera.“

„Vždyť tam ani nebyl!“ zavrčela Nana. „Byl v Tachte Safar, kde se proháněl na koni se svými drahocennými kamarády.“

Když Džalíla zpravili o tom, že má další dceru, podle Nany jen pokrčil rameny, dál kartáčoval koňskou hřívu a zůstal v Tachte Safar dalších čtrnáct dní.

„Pravda je, že tě až do jednoho měsíce nikdy ani nepochoval. A potom jen kvůli tomu, aby se na tebe podíval, prohodil pár poznámek o tvém protáhlém obličejí a hned mi tě vrátil.“

Marjam přestala věřit i téhle části příběhu. Ano, Džalíl připustil, že jezdil na koni v Tachte Safar, ale když mu tu zprávu oznámili, vůbec nepokrčil rameny. Skočil do sedla a uháněl zpátky do Herátu. Kolébal ji na rukou, palcem jí přejížděl po šupinkovém obočí a broukal jí ukolébavku. Marjam si neuměla představit, že by Džalíl říkal, že má moc protáhlý obličej, i když ho opravdu protáhlý měla.

Nana tvrdila, že jméno Marjam jí vybrala ona, protože se tak jmenovala její matka. Džalíl říkal, že to jméno zvolil, protože Marjam — tuberóza — je překrásná květinka.

„Tvoje nejoblíbenější?“ zeptala se Marjam.

„No, jedna z nejoblíbenějších,“ odpověděl a usmál se.